
Het calvinisme is in de visie van Kuyper ook een van de dragers van dit – in sociologische termen zo genoemde – 'differentiatieproces': het calvinisme 'heeft de kunst mondig verklaard door ze te onthef-fen van de kerkelijke voogdij' (152). Dat wil niet zeggen dat het calvinisme geen bijdrage aan de ontwikkeling van de kunst heeft geleverd, maar deze ligt uitsluitend 'in de meer subjectieve kun-sten, die zonder den steun van millioenen schats en zonder hulp van de marmergroeve, vrij opbloeien uit 's menschen geest' (160). De aandacht voor het alledaagse in de Hollandse schilderkunst en de 'toonzetters van het Calvinistische Psalmgezang' (164) zijn de belangrijkste voorbeelden die Kuyper geeft.

IV. Conclusie

In het slothoofdstuk over de toekomst slaat Kuyper (enigszins on-verwacht na de lofrede op het belang van het calvinisme) een pes-simistische toon aan. Het 'moderne leven' heeft gebroken met de christelijke traditie, zoekt zijn uitgangspunt niet meer in het ideële en God, maar in het stoffelijk en lage, loochent de souvereiniteit Gods en streeft louter nog naar geld, genot en macht. Kuyper vreest het einde van het democratisch beginsel en vreest voor de 'plompe, alles verbijsterende kratistocratie van brutaliteit en geldmacht' (177). Waar Christus zich over de zwakke ontfermde, daar geldt nu het recht van de sterkste. Kuyper onderzoekt vervolgens tegen-krachten, maar acht noch het katholicisme noch het (vrijzinnig) protestantisme in staat werkelijke verbetering tot stand te brengen. Er rest slechts één mogelijkheid: terugkeer tot het calvinisme.

Het Socianisme stierf roemloos weg; het Anabaptisme is in wild revolutionair bedrijf ondergegaan; Luther werkte zijn grondgedachte niet uit; en het Protestantisme, zonder nadere onderscheiding, is of een puur negatief begrip zonder inhoud of een kameleontische naam waar zelfs de loochenaars van den Christus zich meê sieren. En alleen van het Calvinisme kan gezegd worden, dat het, de lijn der Hervorming consequent en logisch doortrekkend, kerken gesticht, staten gebouwd, op de maatschappij zijn stempel gedrukt heeft, en aldus in den vollen zin des woords een eigen wereld van gedachten voor heel het menschelijk leven ontsloten heeft. Ge moet dus of met de wereldbeschouwing van het Modernisme meê afglij-den, en dan is het Christendom weg; of ge moet zelf een eigen wereldbeschouwing construeeren, die boven het Calvinisme uitgaat, wat dusver niemand deed; of wel ge hebt de vergeten grondlijnen van het Calvinisme weer op te zoeken, en die door te trekken naar den eisch van ons thans zooveel rijker ontwik-keld leven (187-188).